

УДК 582. 287. 502. 72. (477. 52)

Т.М. Чала, К.К. Карпенко

МАКРОМІЦЕТИ ПУСТОВІЙТІВСЬКОГО ГІДРОЛОГІЧНОГО ЗАКАЗНИКА РОМЕНСЬКОГО РАЙОНУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка

Наведена інформація про 178 видів макроміцетів із 95 родів, 37 родин, 7 порядків, 2 класів (*Pezizomycetes*, *Agaricomycetes*), 2 відділів (*Ascomycota*, *Basidiomycota*), серед яких – *Grifola frondosa* (Dicrs.: Fr.) Gray, занесена до Червоної книги України, *Ganoderma lucidum* (Curtis.) P. Karst, *Calvatia gigantea* (Batsch) Lloyd та *Boletus impolitus* Fr., занесені до Червоного списку Сумської області.

Ключові слова: макроміцети, Пустовійтівський гідрологічний заказник, Сумська область, Україна.

Вступ. Макроміцети відіграють дуже важливу роль у природних екосистемах, забезпечуючи їх нормальне функціонування, та мають велике господарське значення, а отже, потребують у всіх регіонах глибокого вивчення та охорони, яка найкраще забезпечується на заповідних територіях.

Об'єктом нашого дослідження стали макроміцети з відділів *Ascomycota* та *Basidiomycota* царства Гриби, предметом – макроміцети Пустовійтівського гідрологічного заказника Роменського району Сумської області, розташованого в заплаві р. Сула.

Дана місцевість відноситься до Північної лісостепової фізико-географічної області Полтавської рівнини Лівобережно-Дніпровської лісостепової провінції [8]. У територію наших досліджень входять земельні угіддя Пустовійтівської сільської ради, що простягаються вздовж русла Сули по її лівобережжю, а також частина правобережної заплави та схили й частина плакорної ділянки правого корінного берега, зайняті нагірною дібровою [1]. Річка Сула тут протікає середньою частиною течії. Русло меандрує, зі старицями й рукавами. Заплава досить обводнена, здебільшого шириною понад 1 км, з озерами, водоймами, що заростають, евтрофними очеретяними, роговими, осоковими, вільховими та чагарниковими болотами, чагарниковими вербниками, заплавними справжніми, болотистими та торф'янистими луками. Понад 600 га площі займають заплавні ліси. Це нагірні діброви, березняки, тополеві та вербові колки, прируслові захисні насадження з осокара, верб білої та ламкої.

Вивчення макроміцетів у долині р. Сула на Сумщині проводиться з 1972 року по нинішній час. Багаторічними польовими дослідженнями К.К. Карпенко були охоплені передусім гідрологічні заказники Роменського (Андрія-

шівсько-Гудимівський) та Недригайлівського (Недригайлівський і Верхньосульський) районів [5,6].

Матеріали та методи досліджень. Протягом 2010–2012 років нами проводилися дослідження в Пустовійтівському гідрологічному заказнику Роменського району Сумської області. Збір матеріалу відбувався під час польових досліджень, які охопили всі періоди плодоношення грибів. Використовувались загальноприйняті у вивченні макроміцетів методики польових досліджень і камеральної обробки результатів. Визначення гербарних зразків грибів проводили з використанням вітчизняних і зарубіжних визначників [2–4], світлового мікроскопа, обладнання для встановлення розмірів мікроструктур, необхідних реактивів. При оформленні анотованого списку видів взяли за основу систему, опубліковану в Десятому міжнародному виданні Словника грибів Айнсворта й Бісбі [12].

Результати та їх обговорення. В результаті проведеної дослідницької роботи було виявлено 178 видів макроміцетів із 95 родів, 37 родин, 7 порядків (Pezizales, Agaricales, Boletales, Hymenochaetales, Polyporales, Russulales, Tremellales), 3 класів (Pezizomycetes, Agaricomycetes, Tremellomyetes), 2 відділів: Ascomycota, Basidiomycota (табл. 1). Із них 175 видів належать до класу Agaricomycetes, 2 – до класу Pezizomycetes, 1 – Tremellomyetes. 83,7% видового складу макроміцетів є представниками 4 провідних порядків класу Agaricomycetes.

Таблиця

Таксономічний спектр видів макроміцетів району дослідження

Відділи	Класи	Порядки	Кількість		
			родин	родів	видів
Ascomycota	Pezizomycetes	Pezizales	2	2	2
Basidiomycota	Agaricomycetes	Agaricales	19	57	116
		Boletales	5	6	8
		Hymenochaetales	1	5	6
		Polyporales	5	18	28
	Russulales	4	5	17	
	Tremellomyetes	Tremellales	1	1	1
Всього: 2	3	11	37	95	178

До провідних родин за кількістю виявлених видів грибів увійшло 60,7% видового складу (108 видів). Це Agaricaceae (21 вид), Strophariaceae (20), Polyporaceae (16), Marasmiaceae (14), Tricholomataceae (14 видів), Russulaceae (13) та Мусенасеае (10). До родів із найбільшою кількістю видів належать:

Agaricus, Polyporus, Russula, Marasmius, Coprinus, Mycena, Amanita, Clitocybe, Lactarius, Trametes та *Boletus*.

Виявлені види грибів розподіляються за еколого-трофічними групами таким чином: 61,23% видового складу (109 видів) становлять сапротрофи, 28,08% (50) – симбіотрофи (мікоризоутворювачі), 10,11% – гемібіотрофи (18 видів ксилотрофів), 0,56% – біотрофи (герботроф *Hemimycena candida* (Bres.) Singer). Серед сапротрофів провідне місце за кількістю видів займають ксилотрофи (55 видів). Гумусових сапротрофів виявлено 31 вид, підстилкових сапротрофів – 15, копротрофів – 4 (*Bolbitius vitellinus* (Pers.) Fr., *Panaeolus semiovatus* (Sowerby) S. Lundell et Nannf., *Psilocybe coprophila* (Bull.) P. Kumm., *Stropharia semiglobata* (Batsch) Quéf.), бріотрофів – 1 вид (*Galerina pumila* (Pers.) M. Lange).

За ценотичною приуроченістю макроміцети заказника розподіляються таким чином: 153 види виявлені на території нагірної діброви, де гриби взаємодіють з кореневою системою деревних рослин, утворюючи мікоризу (*Russula pectinatoides* (Fr.) S. Cooke, *Russula xerampelina* (Schaeff.) Fr, *Lactarius turpis* Pers, *Scleroderma aurantium* (L.) Pers, *Paxillus involutus* (Batsch) Fr, *Leccinum scabrum* (Bull.) Gray та ін.), а також сапротрофи, які ростуть на різних субстратах. Невеликою кількістю представлені макроміцети остепнених ділянок. Це гумусові сапротрофи (17 видів) та копротрофи (4 види). Видовий склад грибів болотистих лук, трав'яних боліт і повітряно-водних угруповань дуже бідний і представлений лише герботрофами – *Hemimycena candida* (утворює плодові тіла у пазухах прикореневих листків живих рослин живокосту лікарського), *Psathyrella typhae* (Kalchbr.) A. Pearson et Dennis (на мертвих листках і стеблах рогозу, лепехи та очерету).

Висновок. Отже, як бачимо, в процесі дослідження Пустовійтівського гідрологічного заказника виявлені види макроміцетів, які є типовими для даного регіону, але представлені й гриби з охоронним статусом: *Grifola frondosa* (Dicrs.: Fr.) Gray (Червона книга України) [9], *Ganoderma lucidum* (Curtis.) P. Karst, *Calvatia gigantea* (Batsch) Lloyd, *Boletus impolitus* Fr. (Червоний список Сумської області), а також чимало рідкісних видів, які потребують подальшої охорони задля збереження видового біорізноманіття макроміцетів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атлас Сумської області [Текст]. – К.: Укргеодезкартографія, 1995. – 41 с.
2. Визначник грибів України: у 5 т. [Текст] / С.Ф. Морочковський, М.Я. Зерова, З.Г. Лавітська, М.Ф. Сміцька. – К.: Наук. думка, 1969. – Т. 2. Аскоміцети. – 516 с.
3. Визначник грибів України: у 5 т. [Текст] / М.Я. Зерова, Г.Г. Радзієвський, Г.С. Шевченко. – К.: Наук. думка, 1972. – Т.5. Базидіоміцети. Кн. 1. Екзобазидіальні, афілофоральні, кантарелальні. – 240 с.
- 4.

Визначник грибів України: у 5 т. [Текст] / М.Я. Зерова, П.Є. Сосін, Г.Л. Роженко. – К. : Наук. думка, 1979. – Т. 5. Базидіоміцети. Кн. 2. Болетальні, стробіломіцетальні, русулальні, ентоломатальні, трихоломатальні, агарикальні, гастероміцети. – 565 с. **5.** Карпенко К.К. Макроміцети заповідних територій Сумської області [Текст] / К.К. Карпенко. – Суми : ПП Вінниченко М.Д., 2009.– 356 с. **6.** Карпенко К.К. Дереворуйнівні гриби долини р. Сули на Сумщині [Текст] / К.К. Карпенко, Н.М. Ясир // Природничі науки: Зб. наук. праць. – Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2003.– С. 16–26. **7.** Родінка О.С. Матеріали до розширення природно-заповідних територій у долині р. Сули у межах Сумської області [Текст] / О.С. Родінка, К.К. Карпенко, М.П. Книш // Наукова спадщина академіка М.М. Гришка. Матеріали конф., присвяченої пам'яті М.М. Гришка – видатного селекціонера, генетика, ботаніка та громадського діяча (Глухів, 13–14 квітня 2005 р.). – Глухів : ГДПУ, 2005.– С. 124–126. **8.** Физико-географическое районирование Украинской ССР [Текст] / Под ред. В.П. Попова, А.М. Маринича. – К.: Киев. ун-т, 1968.– 683 с. **9.** Червона книга України. Рослинний світ [Текст] / За ред. член.-кор. НАНУ Я.П. Дідуха. – К. : Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с. **10.** Чала Т. М. Макроміцети долини Сули в околицях с. Пустовійтівка Роменського району Сумської області [Текст] / Т.М. Чала, К.К. Карпенко // Актуальні проблеми дослідження довкілля. Зб. наук. пр. (за мат. IV Всеукр. наук. конф. для молодих учених, 19-21 травня 2011 р., м. Суми). – Суми: Вінниченко М.Д., 2011. – С. 177–181. **11.** Index of fungi. The global fungal nomenclator [electronic resource] / P.M. Kirk. – The CABI, 2003–2004. Режим доступу : <http://indexfungorum.org/Names/Names.asp>. **12.** Moser M. Die Rötlinge and Blätterpilze (Polyporales, Boletales, Agaricales, Russulales). 5 Aufl [Text]. – Stuttgart: Gustav Fischer Verl., 1983. – 548 p. **13.** Kirk P.M. Ainsworth and Bisby's Dictionary of the Fungi [Text] / P.M. Kirk, P.F. Cannon, J.C. David, D.W. Minter, J.A. Stalpers. – 10 ed. – Wallingford: CAB International, 2008. – 771 p.

РЕЗЮМЕ

Т.М. Чала, Е.К. Карпенко. Макроміцети Пустовойтовського гідрологічного заказника Роменського району Сумської області

Приведена інформація про 178 видів макромицетів із 95 родів, 37 родин, 7 порядків, 2 класів (Pezizomycetes, Agaricomycetes), 2 відділів (Ascomycota, Basidiomycota), серед яких – Grifola frondosa (Dicks.: Fr.) Gray занесена в Червону книгу України, Ganoderma lucidum (Curtis.) P. Karst, Calvatia gigantea (Batsch) Lloyd і Boletus impolitus Fr. – із Червоного списку Сумської області.

Ключеві слова: макромицети, Пустовойтовський гідрологічний заказник, Сумська область, Україна.

SUMMARY

T.M. Chala, E.K. Karpenko. The macromycetes of the Pustovijtivka hydrological reserve of the Romny district of Sumy region.

The article brings information on the 178 species of the macromycetes from 95 genera, 37 families, 7 orders, 2 classes (Pezizomycetes, Agaricomycetes), 2 sections (Ascomycota, Basidiomycota), among them are Grifola frondosa (Dicks.: Fr.) Gray which was entered in the Red Book of Ukraine, Ganoderma lucidum (Curtis.) P. Karst, Calvatia gigantea (Batsch) Lloyd and Boletus impolitus Fr. which are on the Red List of Sumy region.

Key words: macromycetes, Pustovijtivka hydrological reserve, Sumy region, Ukraine.